

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 23.

Fylke: Akershus.

Tilleggsspørsmålnr.

Herad: Nannestad.

Emne: Bardskik til hver dags.

Bygdelag: Bjørke sokn.

Oppskr. av: C.G. Hjalmar Tangen.

Gard: Tangen.

(adresse): Steinsgast paa.

G.nr. 135 Br.nr. 3.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle. og andels.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

Bardskik til hverdags, ja, det var og stort set er almindelig, at spise i kjøkkenet for folkene paa gaardene. Disse værelser var i ældre bygninger her relativt meget store. Det var ja paa flere vis ogsaa arbeidsrom, maatte være plads for vorek, flere rokker osv. samt om kveleene maatte være nok rum til arbejde med reparasjoner og forfærdigelse af redskaper og forskjelligt. Det lange høgsetebordet var her plasseret langs en af kjøkkens langsvegg. Men de lange bordene og krakkerne er for lang tid siden ute af bruk. Bordene er kappet flere ganger i tidens løp der, hvor endnu no af dem er i bruk, og desværre er høgsetestolen og dens nævnerumme for lang tid siden borte overalt.

1. ja, man sat ved bordet paa lange brede krakker og langde som bordet i de gamle tider. I senere tider har det været skik at saa lange staver af gamle galdra levet, saa spiste dom ved bordet i sit værelse og to eller flere af familiums medlemmer

- nedskops og hjælp maatte og maa jo
denn ogsaa ha. Det var - er - saa
ved alle maaltider.

2. Ja, med den forandring som
ovenfor er nævnt. Der var mange
arbejdsfolk paa gaardene i gam-
le dage. Det er fremdeles almindelig
skik og bruk her. Folketallet
paa gaardene er nu svert lite i
sammenligning med tidligere.

3. Alle spiser samtidig her som før,
ingen forandring. Den deling, De næv-
ner, har ikke været brugt her, saavidt
man vet. Det kan jo være, paa en-
kelte gaarde, at man har været
nødt til at bruke et andet værelse
en gang imellem, men da blir det
som regel bryggerhusets kjøkken,
stuen som paa sit vis er stasstue.
Brükes som spise-stue, naar der er
gjester.

4. Nei, ingen forskjel paa maten,
man spiser af same mat.

5. Ja, det gjør ingen forandring her
i skik og bruk. I gaardenes vaanings-
huse er der ja almindeligvis flere væ-
relser, og det ene af disse i kjøkke-
nets nærhet er saakalt spise-stue,
men brukes kun, naar man har
gjester.

6. Er ovenfor forklaret, saa det nep-
pe kan misforstaas.

7. Ja, de har sine faste pladser al-
mindeligvis. Er der af og til en-
ler flere arbeidere mere end de
vandlege, saa tar den eller de plads
ved den side af bordet, hvor de
faste ikke har sine pladser.

8. Nei, det har ikke og er ikke skik
været her. De, som er saa unge,
at de trenger hjælp ved bordet,
sitter nærmest man og far, saa
de let faar den hjælp, de behøver.
Dette var og er her skik og bruk
- det minste barn almindelig i

morsens fang.

9. Nei, det er ingen markering an-
det end, det er paa sit vis blit
saa, at hussmoren og hussfaren sit-
ter ved hver sin ende af bordet.
Naen navne paa dette haves ikke
hverken fra ældre eller nyere tid.
Det er paa sit vis blit saa i al-
mindelighet.

10. Ja, det er ikke godt at si no om.
Det almindelige er, at laddersplad-
serne for maend er paa høire og
venstre side af hussfarens bord-
ende, og for damer paa høire og
venste side af hussmorens bordende.
Er bordet rundt - rundt spisebord
begynte at komme i bruk saa smaa
til gjestebruk i de siste decennier
af forrige aartuendre - kan intet
bestemt sies om nagen skik. Er
det uttræksbord, saa har hussfa-
ren og hussmoren hver sin ende
og da blir det som før nevnt.

11. Nei, det var man ikke. Om man
arbeidet med "rene" ting ansaa man
det unødigt - nagen aenderledes blev
det, da vand og vask blev indlagt,
og det er lange siden her. Ja, her
har det fra gammelt været streng
skik og bruk for alle, aa ikke ha
no paa hodet, naar man spis-
te eller spiser. Saavit man vet
hurdet altid været skik, og selv
smasgutterne sørger for at saa
sker, naar de sætter sig til bords
ellers resikerer de, at tænn tem-
melig kaardhodet blive slaat af.
Ja, hvis behov et eller flere gat stad
paa bordet - et eller flere tran alt-
saa. Det blev slutt, da tallerkenerne
kom, saa hver fik sin tallerken.
Hver hadde sin kop til melken,
naar man spiste graut. I de æl-
dre tidsaldrer var det tre kapper.
Paa bordet stad, hvis det var plads,
ellers i nærheten, et større melke-
tran med aise [åse] i, saa man
etter behav kunne fylle sin kop.

No spesielt navn paa den kopper
 hvi hadde til melken, hadde man
 ikke her andet end "mjölkkekaas-
 pøse". Kopperne var de, man ellers
 drak af, kopper m. v. Oldtidens
 kopper her var af træ. De gamle
 tiders stentålkopper var her svært
 store hvite, runde boller og kan-
 kelose, saa man hadde brukt det
 øyevann paa den papuløst "sör-
 peämben".

Hvaledes man spiste - aat, "som
 man sa her - var ja et personlig
 forskjellig smaksmoment, der in-
 gen regler egentlig kunne ha eller
 hadde. Enen tok grautbiter i skeen
 og dypet den i melken i kopper, an-
 dre tok grautbiter i munden af skeen
 og tok saa med skeen en ske melk
 fra kopper. At helle melk paa graut-
 tallerkenen var ikke almindelig
 brukt - en helte kunne vel gjøre det,
 naar en del af grauten var spist,
 saa der blev lit røm til melken
 paa tallerkenen. Nei, drikke kopper-
 ne var her i brukt lange før kopper-
 kam - i oldtiden brukt man
 kopper af træ her.

13. Nei, man satte ikke gryten paa
 bordet. Panneringer var - er - svært
 man vet ikke her. Varne retter
 servertes i de lange "tratrau" - lang-
 agtig trækjærrel af hardred. Senere
 naar tallerkenen var kommet öste
 man til sig fra gryten paa aaren
 eller hangende i sniken [peisen],
 og enda senere gryten staaende
 paa kokeovnen. Senere har ja de
 store stentåligat aflöst helt den-
 slags. Om der var tilfaldige andre arbei-
 dere tilstede ingen forskjel, og heller
 ikke om der var tilfaldige besöken-
 de tilstede.

14. Nei, var ikke brukt her. Flatbrödet

färtes til munden, naar først biten af den andre maten var taget ind i munden, hvorefter tyggingen foregik inneret. Navnet her var "bata" - flere batar, bita ta den bata - "fjeste batar".

15. Ja, var - er - ikke anset for noget rigtig - men bruges der jo smaa skeer til at ardue med sukkerbiten udenom hverdags og til gæster.

16. Nei, i ældre tider var det okk, at man kaffen var for varm ved serveringen, saa helte man den skuelvis fra kappen ned paa skaalen og drak af den. Afkjølingen gik da hurtig, det hadde været almindelig. Den slags er i nyere tider ikke at se. Man har heldigvis tid til at afkøle kaffen afkjøling, men end for.

17. Nei, det vet man ikke. Nei, ingen af de elste har set, at man spiste uten gaffel. Det het for hundre aar siden, at mange smede i gamle dage var flinke til aa smi bordkniver aa gaffler.

18. Var ikke nevnt. Men etter det foran nevnte var det bakover tid denne her neppa naa en egentlig mangel hverken paa kniver eller gaffler. At en og anden af kara i noget "vaarskellige tilfælde" ogsaa tok tallkniven sin til hjelp er nok det sandsynlige.

19. Ja, hver hadde sin ske. Var ikke nevnt no om, at man hadde skaaret ind navn paa skeerne, men enhver hadde selv sørget for sin skees renhet. Skeerne var fra oldtiderne opbevaret paa den maate, at naar maaltidet var over, satte hver især sin ske paa den vanlige opbevaringsplads en støre oppakning af veggstakkerne over bordet med skaff.

enden ind i opbrækket. Det havde været almindelig skik og brug ogsaa ned gennem aldtiden. Blev vistnok her sluttet mere og mere utover de sidste decennier af syttenhundrearsene. Skoen var lavet af haart tra, mest almindelig her af lönnetra, og mange af dem havde været rene kunstværker i smidigt fint og vakker arbejde saavel de store som de smaa til barna. Først i nyere tidsalder blev der metalskeer. Begyndelsen med vask af skeene begynte, da der blev metalskeer. Der havde været en del sølvsmede som begynte dermed, og der havde blit relativt saet stor tilgang baade paa sølvskeer og da særlig "tenskeer" [skeer af tinmetal] saa overgangen hadde forsvaret saet saet. 20. Efter det aplyste kom det relativt smaat om sen med porselein og tallerkener af steintoi. Det hadde sin grund i, at det kostet jo en del penge, og før hadde gode træ-tallerkener af haard lönnemel, og de var sterke og lette med andre ord meget varige. Har forresten enkelte steder været at se i brug indtil for bare en tre decennier siden. Ja, lit etter lit gik man over fra gallerfat til de dybe tallerkener ved servering af grønt, supper osv. Disse ting fulgte almindeligvis ettersom de gamle husmødre naturlig blev afløste af yngre husmødre, en forandring som jo tok sin tid. De gamle træfat gled paa sit vis jævnt ut af bruk.

21. Nei, det gjorde man ikke - nei heller ikke nu - har til hverdags vist aldrig været bruket her. Naar det har gjelt og gjelder bespisning af

gjester brukes alltid bordduk både hverdags som andre dage. Da blir som regel bordduken liggende mellom måltidene, naar det ikke er no spesielt særlig da. 22. Det er overmaate forskjellig.

Mange bruker rødduk, mange bruker hvitvasket bord, og mange bruker malt eller lakkeret bord som vaskes - beror paa bordenes alder.

23. Nei, her foran nevnt, at husmødrene i gamle dage "skiftet" maten til de enkelte, som skulle spise. Aldrig naar det gjaldt gjester eller gjælgelig. Man kalte det "aa skifte maten". Det hadde varet en uingammelig skik fra oldtidene. Naturligvis husforen først saa gammelfolkene, som de levte, og saa videre til barna saa til kvindfolkene. Dette er jo for lang tid siden slutt.

24. Det var nok lit forskjellig. Egentlig var det bare jerdiglavet mat som fleisk, kjøtt, fisk osv. men ~~men~~ poteter, kaalrot var ikke nevnt. Den enkelte husmor praktiserte matskiftringen etter sit sijn paa det, der var ikke no regler i saa maate, som "matte" overholder. Saa det hadde varet meget forskjellig unntagen de nevnte mat-sorter var det regler maatte skiftes.

25. Deri hadde der ogsaa varet forskjelligheter etter husmørens skjøn. Mandmentes almindelig paa grund af sit arbejde at behøve mere mat end kvinder, men var der nogen sarsotare af dem, traugte de mere end yngre slanke osv. Og saa var der forskjell paa deres arbejde enten tungt aarbejde eller stillesittende ar-

beide rumme - der var mange ting
for husmøllen og ta hensyn til.

26. I almindelighed fra 10-12 aars alder-
ren - omtrent fra 12-14 aars alderen, kan jo
være meget forskjellig. Noget er tidlig læ
paa henderne andre senere, saa der
kan ikke opgives nogen bestemt alder.
Det er samme regel naar, for og alders-
ken eller en eller anden af kvind-
folka.

27. Nei. Var antalt, at i saars aldre
Eider hadde det af enkelte mødre
blit gjort.

Al brödmaten blev "skiftet," og da
ovnsbrädet var kammet, blev det
uforvigelig regel og skik her, at naar
brödmaten blev skiftet, saa skulle
kosa ha den tynde halvdel af
"kakoa" med den sterke, tykke
skarpe paa, og kvindfolka den
øverste halvdel med den tynde,
mjøke skarpe paa.

28. Det er meget forskjellig, i al-
mindeligheden ikke nu. Er fast tem-
melig meget borte i de senere dekkener.
Er paa gaardene vistnok oplyst om-
trent helt, undtagen hvor familien
er spesielt religiös. Denne skikkelse
er af forskjellige arsaker saa snart
om den blit uthrilet, ettersom folks
syn paa dogmatikken ændredes. No-
get af den katolske lære hang over-
maate længe igjen i endel enkelthe-
ter, samtids som at var gamle hedne-
ske religiöse erfaringsvirkeligheter
paa det psykologiske område frem-
deles hos saa mange endnu er leven-
de. I alt ting som har övet sin ind-
flydelse paa dette felt. Har vistnok
heller ikke været nogen almindel-
lig skik her, var ikke nævnt andet
end som helt individuelt. Var
nævnt, at det brüktes i enkelte
familier, da vistnok ogsaa, om
fremmede var tilstede.

29. Ja, var ikke nævnt om noget skik forlændt med at prate imens spissingen. Nu er det almindelig prat imens spissingen. De mest pratinteresserte, fårer ordet."

30. At det skulle være no galt at le ved bordet var - er - ukjent her. Det latterlige som kommer frem i pratet gaar sin "værdsettelse". No mündheld eller ordtak vedrørende dette er her ukjent - det har man ikke.

31. Nei, noget saadant var ikke nævnt, og er ukjent her.

32. Ja, skikken var fra oldgammet, og er fremdeles, aa vente til alle hadde spist, før man gik fra bordet.

33. Var ikke nævnt noget om fra gamle tider. Nu har det længe været skik og bruk, nok rettet til husmoren.

34. Var - er - ikke nævnt noget om.

35. Var - er - heller ikke nævnt noget om. I senere tider har det været bruk at den fremmede bli bet tilhørd, naar de andre har gaat fra bordet.

36. Er ikke nævnt noget om fra gammel. Senere har det været nok saa almindelig, at gi vedkommende noget paa en eller anden maate.

37. Var ikke nævnt noget om. Er nu forskjellig - beror paa hvor langfarende gjesten er.

38. Var ikke nævnt. Nei, kjelen staar ikke paa hele dagen. Den settes paa, naar anledning kræver det.

39. Er meget forskjellig. Beror paa om gjesten er fra grenden eller mere langfarende. Alltid sammen med nogen af familien, hvis det falder i spisetiden. Hvis det falder utenom spisetiden, og gjesten ikke kan vente, maa det serveres for ham alene. Det almindeligste er,

10,

at gjesten spiser sammen med familiens medlemmer i spisestuen. Godt dets folk ellers som sædvanlig paa kjøkkenet. Ja, det er god skik, at se gjesten forsyne sig.

40. Ja, det er skik.

41. Gælder det slikt, at gjesten - gjestene - maa spise alene, er det almindeligt, at husmødre og husfædre, hvis han er hjemme, opholder sig i spisestuen for at undersøge gjesten under maaltidet. Nei, de sitter ikke ved bordet og sitter almindeligvis paa stoler et stykke fra, og prater mere eller mindre vent mot gjesten ved bordet, ettersom det kan falde sig. Husmødre maa jo ogsaa sørge for serveringen.

Nannestad i april 1951.

L. G. Hjalmarstange.